

Xocalı soyqırımını bəşəriyyətə qarşı cinayətdir

Can İv Yunet: Mən müharibələr haqqında, alman faşistlərinin qəddarlığı haqqında çox eşitmişdim. Ancaq ermənilər 5-6 yaşlı uşaqları, mülki əhalini öldürməklə onları ötüb keçiblər

Günel Eyyubova

Soyqırım dövrümüzün terminidir, gündəlik rastlaşdığımız real hadisələrdir. İndi bu söz insanlığa qarşı törədilmiş ən ağır cinayət mənasını versə də, 1944-cü ilə qədər sözügedən termin heç kəsə məlum deyildi.

Məhz həmin ildə ilk dəfə yəhudi mənşəli polşalı hüquqşünas Rafael Lemkin Avropa yəhudilərinin faşistlər tərəfindən kütləvi şəkildə məhv edilməsi siyasətini ifadə edən yeni termin işlətdi: Genosid. Bu, iki dilin birləşməsindən yaranan hibrid (yunanca “genos” - nəsil, əcdad, soy, latınca “caedo”- öldürürəm deməkdir) sözdür.

Bizi XX əsrin ən dəhşətli hadisəsi olan Xocalı soyqırımından 25 il ayırır. Bu soyqırımı istər miqyasına, istərsə də dinc sakinlərə verilən işgəncələrə və dəhşətlərinə görə bəşər tarixində misli görünməmiş qətləmdir. Xankəndi şəhərindən 14 km şimal-şərqdə yerləşən Xocalının 1992-ci ildə 7 min əhalisi vardı. Qərbi Azərbaycandan, qonşu Xankəndidən ermənilər tərəfindən didərgin salınmış çox sayda soydaşımız və 1989-cu ildə Fərqanədən qovulmuş məhsəti türkləri də burada məskunlaşmışdılar.

Xocalı 1991-ci ilin oktyabrından blokadada idi. Oktyabrın 30-da bu şəhərlə avtomobil əlaqəsi kəsilmiş və yeganə nəqliyyat vasitəsi olan vertolyot qalmışdı. Çünki Qarabağdakı yeganə hava limanı da Xocalıda idi. Oraya sonuncu vertolyot 1992-ci il yanvarın 28-də enmişdi. Şuşa şəhərinin səmasında mülki vertolyotun vurulması və 40 nəfərin həlak olmasından sonra isə bu əlaqə də tamamilə kəsildi. Yanvarın 2-dən şəhərə elektrik verilmirdi. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı dəstələri Xankəndi şəhərində yerləşdirilmiş, keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı hərbi alayının köməyi ilə silahsız və köməksiz Xocalı şəhərinə hücum etdilər. Lakin artıq fevralın 25-i axşam saatlarından etibarən şəhər toplardan və ağır zirehli texnikadan atəşə tutulmağa başlamışdı. Yerli əhalinin sözlərinə görə, fevralın 26-sı səhər saat 5 radələrində şəhər tam alova bürünmüşdü. Erməni əhatəsində olan şəhərdə çarəsiz vəziyyətdə qalmış təqribən 2500 nəfər Ağdam rayonunun mərkəzinə çatmaq ümidi ilə şəhəri tərk etməyə məcbur olmuşdu. Həmin sakinlərin böyük bir qismi zorakılıqdan qaçıb canlarını qurtarmaq istəyərkən, əvvəlcədən hazırlanmış pusqularda qətlə yetirilmişdi.

Soyqırımı hadisəsindən sonra cinayətin baş verdiyi yerdə olmuş fransız jurnalisti Can İv Yunet demişdir: “Mən müharibələr haqqında, alman faşistlərinin qəddarlığı haqqında çox eşitmişdim. Ancaq ermənilər 5-6 yaşlı uşaqları, mülki əhalini öldürməklə onları ötüb keçiblər”. Ermənistanın müharibə zamanı beynəlxalq hüquq normalarına məhəl qoymaması ilə bağlı faktlar yalnız bununla bitmir. Beynəlxalq humanitar hüququn tələblərinə əsasən müharibə yalnız silahlı münaqişədə olan tərəflərin silahlı qüvvələri arasında aparılmalıdır. Mülki əhali döyüşlərdə iştirak etməməli və onlarla hörmətlə davranılmalıdır. “Müharibə zamanı mülki şəxslərin müdafiəsinə dair” IV Cenevrə Konvensiyasının 3-cü maddəsinə əsasən, mülki əhalinin həyatına və təhlükəsizliyinə qəsd, o cümlədən onların hər cür öldürülməsi, şikəst edilməsi, onlarla qəddar davranılması, əzab və işgəncə verilməsi, insan ləyaqətinə qəsd, təhqir və alçaldıcı hərəkətlər qadağan edilir. Konvensiyanın 33-cü maddəsində isə qeyd olunur ki, heç bir mülki şəxs törətmədiyi hüquq pozuntusuna görə cəzalandırıla bilməz. Mülki əhaliyə qarşı kollektiv cəza tədbirlərinin görülməsi, mülki əhalini qorxuya salmaq, onlara qarşı terror hərəkətləri, bu insanların repressiyaya məruz qoyulması birmənalı qadağan edilir. Həmin Konvensiyanın 34-cü maddəsinə görə mülki əhalinin girov götürülməsi də qadağandır. Lakin təkcə Xocalıda 1000-dən artıq insanı girov götürən Ermənistan silahlı qüvvələri bu hüquq normalarına məhəl qoymamış, Xocalıda dinc əhalinin məhvi üçün ən qəddar üsullara əl atmışlar. Rusiyanın “Memorial” Hüquq-Müdafiə Mərkəzinin məlumatına görə, dörd gün ərzində Ağdam rayonuna

Xocalıda qətlə yetirilmiş 200 azərbaycanlının meyiti gətirilmişdir. Həmin meyitlərin bir çoxunun təhqirə məruz qalması faktı aşkar edilmişdir. Cəsədlərin məhkəmə-tibbi ekspertizası zamanı müəyyən edilmişdir ki, 151 nəfərin ölümünə güllə yaraları, 20 nəfərin ölümünə qəlpə yaraları səbəb olmuş, 10 nəfər küt alətlə vurularaq öldürülmüşdür. Hüquq-Müdafiə Mərkəzi diri adamın baş dərisinin soyulması faktını da qeydə almışdır. 1275 nəfər dinc sakin - qocalar, uşaqlar, qadınlar əsir götürülərək ağılasığmaz erməni zülmünə, təhqir və həqarətlərinə məruz qalmışlar.

Faciə 1992-ci ildə baş versə də, Xocalı dəhşətinə hüquqi-siyasi qiymət ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında 1994-cü ildə verildi. Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis “Xocalı Soyqırımı Günü haqqında” qərar qəbul etmiş, BMT-yə, dünya dövlətlərinə bu qətləmin gerçək mahiyyətini açıqlayaraq, beynəlxalq ictimaiyyəti erməni terrorizminə qarşı təsirli tədbirlər görməyə çağırmışdır. 25 fevral 1997-ci ildə isə ulu öndər Heydər Əliyev “Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə sükut dəqiqəsi elan edilməsi haqqında” Fərman imzalamışdır.

Prezident İlham Əliyevin uğurlu xarici siyasəti nəticəsində artıq dünya dövlətləri və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlar Ermənistanı işğalçı dövlət kimi tanıyır. Ölkə başçısı bildirmişdir ki, azərbaycanlılara qarşı erməni şovinist dairələrinin XIX-XX əsrlərdə mərhələ-mərhələ həyata keçirdikləri etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olan Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlər dünya ictimaiyyətinə, xarici ölkələrin parlamentlərinə çatdırılmalı, Azərbaycan xalqının və ümumən insanlığın əleyhinə yönəldilmiş, son dərəcə ağır hərbi cinayət beynəlxalq miqyasda öz hüquqi-siyasi qiymətini almalıdır.

Heydər Əliyev Fondunun Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, qətləmə obyektiv qiymət verilməsi istiqamətində atdığı addımları xüsusi qeyd etməliyəm. İndi dünya ölkələri erməni qəsbkarlarının insanlığa sığmayan qətləri haqqında daha dolğun məlumatlandırılıb. Xocalı faciəsi haqqında kitablar, filmlər, stendlər dünyanın hər yerində nümayiş etdirilir. Bir sıra ölkələrdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, Fondun Rusiya Nümayəndəliyinin rəhbəri Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə təsis edilmiş, fəaliyyətinə 2009-cu ilin fevralında start verilmiş “Xocalıya ədalət” beynəlxalq informasiya və təşviqat kampaniyasının məqsədi dünya ictimaiyyətini Xocalı faciəsi ilə bağlı məlumatlandırmaq, qətləmə hüquqi-siyasi qiymət verilməsinə və bu qanlı qırğının qurbanlarının xatirəsinin anılmasına nail olmaqdır.

İki sahil.-2017.-14 fevral-№ 27.-S.14.